

9. Культурно-виховна функція філософії. Філософія і культура.

Однією з функцій філософії є культурно-виховна функція.

Знання філософії, в тому числі вимог до пізнання, сприяє формуванню в людини важливих якостей **культурної** особистості: орієнтації на істину, правду, доброту. Філософія здатна захистити людину від поверхневих і вузьких рамок буденного типу **мислення**; вона динамізує теоретичні і емпіричні поняття приватних наук з метою максимально адекватного відображення суперечливою, що змінюється суті явищ.

Одним з показників високої культури мислення є здатність суб'єкта не обходити пізнавальні суперечності, тим більше не пасувати перед ними, а прагнути їх вирішити, подолати, актуалізуючи наявну частіше научну інформацію, філософські категорії і проявляючи при цьому самостійність, нестандартність підходу. **Діалектично** розвинене мислення, не допускаючи формальнологічних протиріч, завжди прагне до вирішення реальних протиріч об'єкта і на такому шляху виявляє свій творчий, антидогматический характер.

Формування філософського мислення є одночасно формування таких цінних якостей культурної особистості, як самокритичність, критичність, сумнів. Вироблення сумніву не є, однак, **розвиток** скепсису (і в даному сенсі - скептицизму). Сумнів є одним з активних засобів наукового пошуку.

Сумнів, критичність і самокритичність не є антиподом віри або твердості переконань у правильності чиєїсь (або своєї) позиції. Навпаки. Філософія дає міцне загально і гносеологічне, підстава для послідовного саморозвитку сумніви в наукову впевненість, для гармонійного поєднання його з вірою у подолання помилок, помилок, в одержання більш повних, глибоких, об'єктивних істин.

Філософія дає людям спільну мову, виробляє у них єдині, загальнозначущі уявлення про головні цінності життя. Вона виступає одним з важливих факторів, що сприяють усуненню «бар'єрів комунікації», породжуваних вузькістю спеціалізації.

10. Гуманістична орієнтація філософії.

Епоха Відродження (XV-XVI ст.) приходить на зміну середньовіччю як наслідок занепаду феодальних соціальних інституцій і становлення буржуазного суспільства.

В сфері культури епоха Ренесансу утворює новий тип духовності, орієнтований на людину, тобто **тип гуманістичної культури**.

Характерними ознаками культури цього періоду були такі:

1. Світський, нецерковний характер культури Відродження, що було наслідком секуляризації суспільного життя загалом.
2. Відродження інтересу до античної культурної спадщини, яка була майже повністю забута у середні віки.
3. Ствердження людської естетично-художньої спрямованості культури в протиставленні релігійній домінанті в культурі середніх віків.
4. Повернення у власне філософських дослідженнях до античної філософії і пов'язана з цим антисхоластична спрямованість філософських вчень Відродження.
5. Широке використання теорії «подвійної істини» для обґрунтування права науки і розуму на незалежне від релігії і церкви існування.
6. Переміщення людини, як основної цінності, в центр світу і в центр філософії.

Варто насамперед уяснити, що в оцінці людини Відродження рішуче розриває з традиціями середньовіччя. Це виявляється в тому, що воно замінює «геоцентричний» тип світогляду, притаманний середнім вікам, на «антропоцентричний», тобто світогляд, орієнтований на людину". На цій основі формується нова гуманістична філософська антропологія. І хоча мислителі Ренесансу не заперечують існування Бога, але вони «підносять» людину до рівня Бога. Людина — це не «тварь», а творець. Людська природа (тіло людини) не є носієм гріховності, з якою потрібно боротися, а є основа творчого людського начала, закладено в ній Богом.

В тлумаченні гуманістів Відродження творчість людини включає в себе і бажання перетворити себе, свою долю і життя, свої людські якості.

В основі такого підходу до людини лежать два принципи. По-перше, безмежні можливості вдосконалення людської природи. По-друге, уявлення про те, що людина сама визначає свій життєвий шлях.

11. Основне питання філософії.

Як уже підкреслювалося, світогляд, а отже й філософія як його теоретична серцевина, завжди звертаються до проблеми "людина — світ". Однак від світу, від природи людина суттєво відрізняється, і в першу чергу тим, що їй притаманна свідомість. Ця властивість обумовлена її активним, діяльно перетворюючим ставленням до світу і, в свою чергу, служить передумовою такого ставлення.

Свідомість - це не просто властивість матерії, а щось відносно протилежне їй. Сутність свідомості — її ідеальне відображення матеріального світу в мозку людини. Завдяки свідомості світ починає існувати "для себе". Активність свідомості, яка реалізується в практичній діяльності людини, стає дедалі більш значним фактором саморозвитку матерії, і вплив його не знає принципових меж.

Матерія і свідомість — об'єктивне й суб'єктивне — це най-ширша єдність протилежностей, якою коли-небудь оперувала філософія.

У процесі розвитку філософії, відокремлення від неї конкретно-наукового знання, визначення нею свого предмета, питання про відношення свідомості і матерії оформилось як основне її питання. Його зміст чітко визначив у свій час Ф.Енгельс у праці "Людвіг Фейєрбах і кінець класичної німецької філософії": "Велике основне питання всієї, особливо новітньої, філософії є питання про відношення мислення до буття...".

Сьогодні деякими філософами, особливо ідеалістами, це визначення все більше ставиться під сумнів. Вони по-різному формулюють основне питання філософії, проте, здається, що вони поступаються сформульованому Енгельсом.

Основним питанням філософії має бути саме людина в її ставленні до природи й до інших людей, тобто відношення "суб'єкт — об'єкт". Розв'язання цього питання і визначає тип та характер світогляду, відношення до природної і соціальної дійсності, життєві орієнтації. Воно пронизує постановку і розв'язання всіх світоглядних питань — про сутність руху, простору й часу, про причинність, співвідношення необхідності й свободи тощо.

В межах свого основного питання філософія виділяє дві взаємопов'язані між собою сторони.

Перша сторона: що саме - матерія чи свідомість, дух є первинним, має самобуття і що є вторинним, залежним у своєму бутті? Цю сторону називають онтологічною.

Друга сторона: чи може людина пізнавати світ, зокрема його сутність, чи існують якісь нездоланні перепони на цьому шляху? Цю проблему називають гносеологічною.

Залежно від розв'язання першої сторони виділяються філософські напрями — матеріалізм і ідеалізм.

12. Проблема методу в філософії. Діалектика і метафізика.

В радянській філософській літературі діалектику характеризують як вчення про становлення, рух і розвиток навколишнього світу, про зв'язки предметів і процесів цього світу. Метод, який використовує діалектика, підходить до пізнання світу як до плинної, мінливої, пластичної структури.

Метафізика розглядалась як альтернативне щодо діалектики вчення, як альтернативний метод, суть якого полягає в тому, що і світ, і людина розглядаються як постійні і незмінні. Рух в цьому вченні визнається лише по колу, а все багатство світу зводиться до безмежної кількості комбінацій якісно незмінних об'єктів. Можна це підсумувати так: діалектика спрямувала свою увагу на рух, розвиток, змінність і неоднозначність людського буття. В її "полі зору" постійно знаходиться людина з такою властивістю, як можливість обирати варіанти дій, а звідси і варіанти розвитку.

Метафізика в більшій мірі акцентує увагу на стабільності світу і намагається й саму людину втиснути в ряд зовні обумовлених причинно-наслідкових зв'язків, які характерні для розвитку природи. Метафізичний метод не враховує, що дія людини може бути обумовлена не зовнішніми факторами, а внутрішніми імпульсами. Людина в своїй духовності несе причину, вона не лише істота детермінована, підлегла, але й істота детермінуюча, керуюча, пануюча, вільна.

Людина живе відразу в двох вимірах, в двох світах. Один з них унітарний світ природи з його обов'язковою підпорядкованістю певним законам і другий світ плюралістичного багатства можливостей вибору. При цьому на перших етапах людської історії безперечно домінує унітарний спосіб життя, на вищих же її щаблях поступово, але неухильно виявляє себе плюралістичний світ свободи.

Поява двох філософських методів обумовлена двома сторонами буття, такими його характеристиками, як рух, розвиток, змінність з одного боку, та спокій, стійкість, стабільність з другого. З іншої сторони діалектика і метафізика як методи виникли з потреби відображення багатоваріантності можливостей людської діяльності та розвитку з одного боку та стійку часто однолінійну логіку розвитку власне природи та природного в людському з другого. Два методи в філософії, постійно взаємодіючи, сприяли становленню софійної культури в історії розвитку людської духовності.